

A TÖRTÉNELEMRŐL ÍRNI MA

Ózer Ágnes könyvének margójára

KÁICH KATALIN

A történelemmel való foglalkozás, a róla való gondolkodás, véleménynyilvánítás, a történelmi folyamatok elemzése, értékelése, megértése révén kialakított nézetek, meglátások köztudatba helyezése abból a célból, hogy a történettudomány valóban az élet tanítómestere lehessen, óriási felelősséget feltételez mindazok részéről, akik e tárgykör egészét vagy csak egy szegmensét vizsgálják. Itt kell elmondani mindjárt azt is, hogy a rész vizsgálata csak az egész, az egység összefüggésében végezhető el objektív módon, ellenkező esetben a félremagyarázások, mi több, a visszaélések, a gátlástalan manipulációk melegágyaként éljük meg a történészek tevékenységét. Ez utóbbi megjegyzésünkre ékes példával szolgálnak az elmúlt, idestova két évtized történései, tehát Ózer Ágnes könyvének utolsó hét írása nem véletlenül térképezi fel a jelzett állapotokat. Mi több, a kiadvány megkomponálása, egyfelől az Újvidéki kistükör esszéi, másfelől meg a Magyar történelem – szerb történelem témájára írt dolgozatok, végső soron az egész szempontjait érvényesítve látatják a múlt és a jelen szoros összefonódását az ok és okozat viszonylatában, és igazolják László Gyulának a Vallomásokban megfogalmazott gondolatát, miszerint: „sarkítva a kérdést, azt mondhatnók, hogy mindennapjainkban a múlt uralkodik”.

Nos tehát, a Forum kiadásában 2002-ben megjelent *Élet és történelem*, melynek szerzője a történettudományok magisztere, Ózer Ágnes, legelőször is időszerűségét tekintve hívja fel magára a figyelmet a történelem iránt érdeklődők körében, de az általában csak könyvszeretők körében is. Mindezekelőtt eddig ki nem kutatott, fel nem tárt vagy csak nagy ritkán érintett témákat dolgoznak fel az írások. A porlepte és megsárgult levéltári kötegekbe rendezett dokumentumok, akár százévesnél is idősebb aktái között tallózva

találta meg a téma feldolgozóját, rég elfelejtett kiadványok szólaltatták meg tollát, amikor az Újvidéki Rádió Szempont című magyar nyelvű kulturális melléklete számára készítette el egykori újvidéki mindennapokat felelevenítő írásait 1997 és 2000 között. Ugyancsak eleddig tisztességesen feldolgozatlanok azok az igen kényes és rázós témakörök, melyek a nemzeti elkötelezettség szempontjából érzékenyen érintették/érintik az ebben a térségben együtt élőket, holott az együttélés minősége mind a múltban, mind pedig a jelenben attól függött/attól függ, mennyire ismerjük egymást és milyen mértékben vagyunk képesek mint gondolkodó lények függetlenül a hovatartozástól, szembenézni az együttélés következményeiként megnyilvánuló eseményekkel, történésekkel főleg a krízises időkben, amikor nem az értelem, hanem az önös politikai érdekek által felkorbácsolt indulatok határozzák meg/határozták meg a térségben élők gondolkodásmódját, irányították/irányítják a cselekedeteket. Ózer Ágnes bátran vállalta fel a szembenézéssel járó kényelmetlen kérdések feltevését, megkísérelve a válaszadást is, mert felismerte, hogy mindaddig, amíg nem tisztázódnak a jelenben a múlt örökségeként aktívan működő és munkálkodó ellentmondások a nemzeti frusztrációkat illetően, nem várható el sem a jelen állapotának jobbrafordulása, sem pedig az építő jellegű jövő felé fordulás.

Ózer Ágnes nem az „életszerűtlenül tárgyyszerű vizsgálat” szempontjából gondolkodik el a történelemlről, és ez nagy erénye a könyvnek, ugyanis így váltak/válnak sorai életszerűvé. Olvasás közben étellel teli, eleven képek, hús-vér emberek jelennek meg a sorokkal ismerkedők szemei előtt, s mint a belső látás képességével életre hívott filmkockák, egy látható és tapintható valóságot kínálnak mindazoknak, akik az általa prezentált, letűnt világot igyekeznek tetten érni. Ilyen értelemben a könyv címe egyértelmű, és teljes mértékben megfelel annak a tartalomnak, melyet elolvasásra kínál.

Ez a módszer egyébként sok tévedéstől óvja meg Ózer Ágnest. Ha csak az utóbbi időkben tevékenykedő történészek ideológiákba bonyolódó múltidézését, valóságot elferdítő, félremagyarázó, kiforgató és meghamisító tevékenységét vesszük figyelembe, nos tehát az ilyen módon létrejött szemérmetlen nemzeti önimádatba torkolló múltidéző kakofónia, véres szájú nemzetmentő agyonideologizált programokat kínál, egyedül üdvözítő kiutak helyett az *Élet és történelem* szerzője olyan egykor volt valóság/valóságok életre hívására vállalkozott, amelynek/amelyeknek hitelt éppen az ad, hogy a tényanyag/tényanyagok merev közlése helyett a mindennapok krónikájának megírása kerül az írások középpontjába, legalábbis az újvidéki esszék esetében. S ahogy az az életben lenni szokott, a történelmi adatok adnak hitelt a művelődéstörténeti folyamatoknak, azok minőségének, sőt mennyiségének alakulására is, miközben a kultúra történetének adalékanyaga telíti meg étellel az ábrázolt történelmi eseményeket, és megóvja azok életrehívóját attól, hogy politikai szóla-

mok szintjére süllyesse azt a tárgykört, amely az élet tanítómestereként kellene hogy működjön.

A hivatástudattal rendelkező történészek sohasem engedték meg/engedik meg maguknak azt, hogy tevékenységüket a napi politika szolgálatába állítsák. Ózer Ágnes szövegei arról győznek meg bennünket, hogy írásai szellemiségének őrzőangyala a feltétel nélküli hivatástudat és felelősségtudat. E kettő óvja meg őt attól, hogy eltévelyedjen, a nacionalizmus ingoványos, hamis illúziókat tápláló vizeire evezzen a felettébb kényes kérdések taglalásakor, mint amilyen a szerb és magyar történelem viszonya, avagy e téma magyar és szerb történészei hozzáállásának vizsgálata.

Biztos érzékkel választja ki azokat, akik hozzá hasonlóan vélekednek a napi politika céljaira felhasználható történelemszemléletről meg azokról a történelemmel foglalkozókról, akik ezt a szemléletmódot hívják életre vagy azért, mert a nemzeti elvakultság béklyói meggátolják őket a tisztánlátástól, vagy azért, s talán ez a leginkább elítélendő, mert a napi politika létrehozta ideológiai harc kiszolgálóiként jutalmat várnak a mindenkori hatalomtól szolgálataikért.

A térségünkre jellemző évszázados együttélés negatív hagyományaitól csak akkor szabadulhatunk meg, és csak akkor léphetünk előre, ha a múltbéli és múltból táplálkozó mai antagonizmusainkon megtanulunk felülemelkedni. Nagyon sok tiszta tekintetű könyvre van szükség ahhoz, hogy a folyamat beindulhasson. Éppen Ózer Ágnes *A szerb történettudomány szemléletváltása és a magyarokról alkotott kép a 20. század végén* című tanulmánya figyelmeztet bennünket arra, hogy miképpen vélekednek még ma is a 20. és 21. század fordulóján a neves szerb történészek, mint amilyen Vasilije Krestić vagy Čedomir Popov – de mindenekelőtt természetesen a híres/hírhedt Memorandum készítői – a két nép viszonyának alakulásáról, miképpen idomítják a tényeket a napi politikai elvárásoknak megfelelően, miképpen marasztalják el azokat, akik „a szerb történettudomány kritikai iskolája”-nak megteremtői, mint amilyen Ilarion Ruvarac volt, kinek, mint Ózer Ágnes írja, „szinte rituális megtagadásával a szerb történettudomány visszatért a mítoszokra alapozott nemzeti történelemfelfogás anakronisztikus modelljéhez”.

Tovább gondolva a témát, nem véletlen tehát, hogy a Forum kiadásában ugyancsak 2002-ben megjelent *Európa-dimenziók* című kötet, melynek szerzője Losoncz Alpár, külön fejezetet szentel a mitopolitika elevenségéről való fejtegetéseknek, felmutatva az I. Čolović összegyűjtötte és elemezte mitológák kivételes szerepét, mint egyenes következményét a Memorandummal elindított és kifejezésre juttatott, Losoncz kifejezésével élve, „etnopolitikai mozgósítás”-nak, azaz, mint ugyancsak ő írja, „külön figyelmet érdemel az a tény, hogy a kilencvenes évek forгатágában, mintegy maximává vált az a

törekvés, hogy a »szerb határokat«, a »szerb föld« kontúrjait a halottak *locusa*, a temetők helyei határozzák meg”.

Ennek a szerbek imaginációjába helyezett kvázi felismerésnek végkifejlete a nekrofilikus topográfia megteremtése lett, mely mint az *Európa-dimenziók* szerzője írja, „arra hivatott, hogy a múlt rekonstrukciója révén a határok kiterjesztését sürgesse, valamint hogy a szerbség önértelmezésének megújítását segítse elő”.

Ózer Ágnes az elmondottak ellensúlyozására a szerb–magyar viszonyokat taglaló tanulmányaiban a közös történelmünkről való gondolkodás járható útját is felkínálja térségünk együttélőinek. Az egyik lehetőséget szerinte Kállay Benjámín, Thim József, illetve Ilarion Ruvarac, meg az objektivitásra törekvő Vladimir Čorović munkássága kínálja.

Egy-egy nemzet kollektív tudatállapota nagymértékben befolyásolja azt, hogy egy adott pillanatban az objektivitásra törekvő történelemszemlélet milyen mértékben képes meghatározni és alakítani a mindennapi cselekvésben kifejezésre jutó, tettekben megnyilvánuló együtt élő nemzetek közötti viszonyrendszert. E tudatállapot kitágítására csak azok a történettudománnyal foglalkozók képesek, akiknek hivatása és nem csak szakmája a történettudománnyal való foglalkozás. Arról ismerzenek meg, hogy őket általában a „nem eléggé jó magyar”, illetve a „nem eléggé jó szerb” minősítéssel illeti a többség ebben a térségben, s gyakran az áruló jelzővel is megtiszteli. Ők azok, akikre mint igazságkeresőkre oda kellene figyelni, ellentétben azokkal, akikről Andre Gide egy fél mondata László Gyula átfogalmazásában így hangzik: „Óvakodjunk azoktól, akik hirdetik: ők megtalálták [az igazságot].”

Az előítéletektől mentességre törekvő, önállóan gondolkodni képes igazságkeresők, igazságot kinyilvánítók a mindenkori hatalmat gyakorlók ősellenségei. Gondoljunk csak az *Én nem vagyok magyar?* című versre s annak írójára, a 20. század egyik magyar költőóriására, Ady Endrére, aki Muszáj Herkulesként volt kénytelen a napi politika ellenére élni, írni különösen az úgynevezett „koalíciós szabadságharc”, az 1905. évi „mágnásforradalom” idején, elvégezvén publicisztikai írásaiban is az átértékelést, a lényegi szembenézést a nacionalizmus problémájával megírván A nacionalizmus alkonya, A hazafiság revíziója, A hazaszeretet reformja című fejtegetéseit.

Ózer Ágnes könyve, úgy vélem, ez utóbbi kategóriába sorolható. Igazságot kereső kötete egy étellel s nem szólamokkal teli történelmi valóság tájaira kalauzol bennünket. Élvezetes olvasmány az átlagolvasó számára, kérdésfelvető és megválaszoló, szókimondó a szakma felé. A könyv hivatástudattól vezérelt gondolatokat, objektivitásra törekvő meglátásokat tartalmaz. Ugyanakkor az *Élet és történelem* a múlt hagyományaiban gyökerező identitástudat felszínre segítését, annak imaginációba helyezését is sajátjának mondhatja.